

**TARIX DARSLARIDA O'QUVCHILARNING FIKRLASH
QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRUVCHDA DIDAKTIK
O'YINLARDAN FOYDALANISH**

Muminova Nazira-pedagog tarbiyachi

Ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari agentligi

I.Yusupov nomidagi ijod maktabi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarda tarixiy bilimlarni shakllantirish va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchda didaktik o'yinlardan foydalanish va ularning afzalliklari haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: Didaktik o'yinlar. Uch jumla o'yini. Suhbatni davom ettiring o'yini. Bir vaqtda bir so'z o'yini. Nima? Qayerda? Qachon? didaktik o'yini

Tarix darslarida berilgan materialning o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishi darajasiga darsning to'g'ri tashkil etilishi, uni yetkazish metodlari va usullarining mavzuga mos tanlanganligi, o'qituvchi tomonidan ularning samarali qo'llanilishi muhim rol o'ynaydi. Bu borada buyuk pedagoglar tomonidan turli dars shakllari kashf etilib, ta'lim sifatini oshirish masalalari ko'rib chiqilgan. O'quvchiga mustaqil ishlash, izlanish imkoniyatini yaratib berish haqida o'rta asr uyg'onish davri mutafakkirlari ham o'z fikrlarini bildirib o'tgan. Buyuk fransuz mutafakkiri Mishel Monten bu haqda shunday degan edi: "Men ustozning yolg'iz o'zi gapirishi va qaror qabul qilishini xohlamayman; men uning o'z tarbiyalanuvchisini ham tinglashini xohlayman." [1. 71].

O'qituvchi uchun dars vaqtda ortiqcha ko'p kuch sarflanmaganligi bilan, darsga tayyorlanish paytida ko'p izlanish talab etiladi va dars davomida o'quvchilarning ishini nazorat qilish, ularni baholashda yuqori mahorat ko'rsatishi zarur bo'ladi. XVIII asr faylasufi Jan Jak Russo tarbiya masalasi haqida quyidagi fikrlarni bildirib o'tgan: "Agar siz o'z o'quvchingizning aqlini tarbiyalamoqchi bo'lsangiz, uning aqlini boshqaradigan kuchni tarbiyalang." [2. 79-81].

O'qituvchi uchun dars paytida ortiqcha ko'p kuch sarflanmaganligi bilan, darsga tayyorlanish paytida ko'p izlanish talab etiladi va dars davomida o'quvchilarning ishini nazorat qilish, ularni baholashda yuqori mahorat ko'rsatishi zarur bo'ladi. XVIII asr faylasufi Jan Jak Russo tarbiya masalasi haqida quyidagi fikrlarni bildirib o'tgan: "Agar siz o'z o'quvchingizning aqlini tarbiyalamoqchi bo'lsangiz, uning aqlini boshqaradigan kuchni tarbiyalang."

Tarix darslarida yangi materiallarni o'rganishda va o'tilgan mavzularni takrorlashda didaktik o'yinlardan foydalanish yaxshi samara beradi. Bizning maqolamizda didaktik o'yinlardan foydalanish tartiblari va ularning afzalliklari haqida so'z yuritiladi.

"Uch jumla" o'yini

Bu ba'zi qoidalar bilan oddiy o'yin [3]. Ushbu didaktik o'yinda asosiy narsani ta'kidlash mantiqiy operatsiyaga bog'liq holda amalga oshiriladi. Uyining ko'ngil ochadigan shartli komponenti, bu "asosiy narsani" uchta oddiy jumla bilan ifodalash qoidasi orqali erishiladi. Bu qoidasiz o'yin yo'q - oddiy o'quv vazifasi mavjud. Bu o'yinning variantlaridan biri bosma matn bilan ishlashdir. Matn darslikdagi yoki hujjatdagi paragrafdan bo'lishi mumkin. Matnni o'qib bo'lgach, o'quvchilar uning mazmunini uchta oddiy jumla bilan yetkazishlari shart. Hikoyasi qisqaroq, mazmunni aniq ifodalagan o'quvchi g'olib hisoblanadi. Ushbu o'yin o'quvchilarda tanqidiy va kreativ fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Suhbatni davom ettiring o'yini

Bu o'yinda ikki o'quvchi o'rganilayotgan mavzu materiallarini birma-bir aytib berishi kerak. Biri boshlaydi, ikkinchisi davom ettiradi. Gapni oxiriga yetkazgan o'quvchi g'olib bo'ladi, ikkinchisi esa o'yinni davom ettira olmaydi. O'yin o'quvchilar bilan o'tilgan materiallarni takrorlash imkonini beradi, fikrlash va xotira samaradorligini, materialni mantiqiy taqdim etish qobiliyatlarini va boshqalarni tinglash qobiliyatini rivojlantiradi.

Bir vaqtda bir so'z o'yini

Biz o'tilgan mavzu bo'yicha sinf bilan birgalikda suhbat tuzishimiz kerak. Bundan tashqari, o'yinning har bir ishtirokchisi faqat bitta so'z aytishi mumkin.

O'quvchilar o'tirganlarga zanjir bo'lib davom etishi mumkin. Agar, o'quvchi uzoq vaqt o'ylansa, harakatni o'tkazib yuboradi. Bunday holatda diqqatni kuchaytiruvchi shartni kiritish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunda o'qituvchi istalgan vaqtda zanjirni to'xtatib, sinfning narigi uchida istalgan bir o'quvchidan so'rashi va o'yinda davom etishi mumkin.

Keyin o'qituvchi o'yin oqimini zanjirda hali ishtirok etmagan sinfning keyingi qismiga o'tkazadi. Shuningdek, o'qituvchi har safar kimning davom ettirishini ko'rsatishi mumkin. Bu o'yin ko'pincha avvalgisiga qaraganda qiziqarli bo'lib chiqadi, lekin, bir qarashda ular o'xshash bo'lib tuyulsada. Ayrim o'quvchidan olingan voqeani doskaga yoki daftarga yozish tavsiya etiladi, shunday qilib u keyinchalik uni turli pozitsiyalardan tahlil qilishi mumkin. Maktab o'quvchilari hikoyaning samarali variantini katta qiziqish bilan tinglaydilar va tahlil qilishda ishtirok etadilar.

O'yinning yana bir versiyasi - ikki ishtirokchi bir vaqtning o'zida bir so'z bilan hikoya tuzadi. Shu bilan birga, o'yin raqobat elementini yuzaga keltiradi. O'yin tanqidiy fikrlash va xotira samaradorligini, boshqalarni tinglash qobiliyatlarini rivojlantiradi.

NIMA? QAYERDA? QACHON? DIDAKTIK O'YINI [4]

«Birinchi o'yin oldidan jamoalarni tanlaydigan «mutaxassislar» aniqlanadi. O'yin ishtirokchilari jamoa bo'lib o'z stollarida o'tirishadi. Kengashda bitta jamoa qoladi. Unga boshqa jamoalar vakillari tomonidan o'rganilgan mavzu bo'yicha savollar beriladi. Jamoa tomonidan savolning muhokamasi 20 soniya davom etadi, bitta o'quvchi javob beradi. Jamoa birinchi noto'g'ri javobga qadar o'ynaydi, shundan so'ng u doskadagi o'rnini boshqa jamoaga beradi. Birinchi o'yinda tashkiliy jihat ko'p vaqt talab etadi.

Keyingilarida u minimal darajaga tushiriladi. O'yinning didiga ega bo'lish orqali o'quvchilar o'yin vaqtidan oqilona foydalanadi va iloji boricha ko'proq savollar berishga intiladilar. O'yin, qoida tariqasida, 20-25 daqiqa davom etadi. G'olib jamoa "5" 3 ball oladi. O'yin o'quv materialini takrorlash va umumlashtirish paytida o'ynaladi.

Ushbu didaktik o'yinlarni barcha sinflarda qo'llashimiz mumkin. Metodlarni amalga oshirishda o'qituvchidan ortiqcha resurs talab etilmaydi. Faqat o'yinlarni tashkil etishda sinfni to'g'ri boshqarish, topshiriqlarni ketma-ketlikda etkazib berish vazifasi yuklatiladi.

Xulosa qilib aytganda, biz yuqorida tavsiya etgan didaktik o'yinlar o'quvchilarda darslik matni bilan ishlash ko'nikmasini hosil qiladi, tarixiy bilimlarni shakllantiradi, fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi va tarixiy bilimlarni shakllantirish va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchda tarixiy bilimlarni shakllantirish va fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchda va o'rgangan nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llay olishga o'rgatadi, eng muhimi, darsni samarali o'zlashtirishga o'z hissasini qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Пискунов А. И. Хрестоматия по истории зарубежной педагогики.- М.: Просвещение, 1981. - С. 71.
2. Дворцов А. Т. Жан Жак Руссо. -М.: Наука. 1980. -С.79 – 81
3. Алендеева Н.Е. Дидактические игры на уроках истории / // Школьная педагогика.-2022.-№1(23).-С.50-55
4. Борзова Л.П. Игры на уроке истории : Метод. пособие для учителя - Москва : ВЛАДОС-пресс, 2001. - 159 с